

PÁKOZDY CSABA

**A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA ÉS
A NEMZETKÖZI JOG, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK JOGGYAKORLATÁRA**

PhD értekezés tézisei

MISKOLC
2006

I.

A KUTATÁSI FELADAT ÖSSZEFOGLALÁSA, A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSEI

A véleménynyilvánítás szabadsága az emberi jogok rendszerében sajátos helyet foglal el. Már az ókortól kezdve élénken él a filozófiai és a jogi gondolkodásban, korlátozásának feltételei időben és térben gyakran változtak, napjainkban csupán kivételes esetben, hasonló alapjogok sérelme esetén kerülhet rá sor, jogállami keretek között általában igen szűk körben. E szabadságjogot az állami alkotmányok és az emberi jogokat kodifikáló nemzetközi jogi dokumentumok nélkülözhetetlen elemeként tartjuk számon. A véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásával kapcsolatos (jog)viták az univerzális és regionális emberi jogi egyezmények által létrehozott bírói, vagy egyéb, szerződési kontrollmechanizmust végző fórumok joggyakorlatának is lényeges részét képezik. Különösen igaz ez az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatára, amely 1959 óta tartó folyamatos fejlődés eredményeképpen alakult ki.

Jelen disszertáció célja, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága történeti-elméleti gyökereinek feltárását követően e szabadságjog nemzetközi jogi szabályozását vegye górcső alá, kitérve a nem szerződési típusú dokumentumokra is, de különös tekintettel az Európa Tanács emberi jogvédelmi rendszerére, valamint a magyar joggyakorlat egyes, figyelemre méltó elemeire. A munka első fejezetében a véleménynyilvánítás szabadságának a jogfilozófiai gondolkodásban való megjelenését követhetjük nyomon, ezt követően került sor az említett jog korlátozása történetének bemutatására, kitérve a cenzúra egyetemes és magyarországi történetére is. A fejezet tárgyalja a véleménynyilvánítás szabadságának a felvilágosodás korszakában az állami alkotmányokban való megjelenését, valamint a szabadságjog magyar jogrendszerbe való beépülését a reformkortól a Habsburg önkény, valamint a kiegyezés és a világháborúk korszakán át napjainkig. A véleménynyilvánítás szabadsága a második világháborút követően a nemzetközi jog síkján az emberi jogok nemzetközi dokumentumokban való megjelenésével a nemzetközi jog részévé vált, amely új távlatot nyitott a szabályozás

területén. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával megjelent az állami alkotmányokon kívüli szabályozás, amelyet az államokra kötelező nemzetközi szerződések sora bizonyít. A szabályozás ugyanakkor egyetemes (univerzális) és regionális szinten eltérő sajátosságokat mutat.

A véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülése – hasonlóan más emberi jogokhoz – jelentősen függ az egyezmények betartásától, amelyet többé-kevésbé intézményesült kontrollmechanizmus lát el. Az ellenőrzés rendszere Európában komoly eredményeket mutathat fel. Az egyetemes szintű és a regionális szabályozás ugyanakkor hatással van az államok belső jogrendjére, amely immár nem tekinthet el az emberi jogi bizottságok és bíróságok döntési-ítélkezési gyakorlatának figyelembe vételétől, sőt a belső jogba való integrálásától sem. A véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos *soft law* áttekintését követően e szabadságjog érvényesítésének fő problémái bemutatására vállalkozik a dolgozat, amely a jogok állami korlátozásának lehetőségei közül kiemelten foglalkozik a véleménynyilvánítás szabadságának a nehezen definiálható közkeréksre való tekintettel történő korlátozásának jogi hátterével, a kisebbségi nyelvek használata és a véleménynyilvánítás szabadságának kapcsolatával, illetve a sajtóban megfogalmazható kritika határaival, amelyet az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogának részletes elemzésével szemléltet. Az elemzés során igyekszik feltárni azokat az eseteket, amelyekben a véleménynyilvánítás szabadságának nemzetközi jog által (is) előírt szabályai más jogilag védett javakkal, vagy az államok belső jogával kerülnek konfliktusba. Különös hangsúlyt kap az újságírói szabadsággal kapcsolatos ítélkezési gyakorlat: a rágalmazás, valamint a tényállítás és a véleménynyilvánítás elhatárolása. Az értekezésben lehetőség nyílt a véleménynyilvánítás szabadsága, a kisebbségi nyelvek használata és a nemzetközi biztonság problematikájának tárgyalására is, amelyet elsősorban a területi autonómiát érintő vélemények korlátozását gyakran megvalósító, az Emberi Jogok Európai Bírósága elé került törökországi példákon keresztül szemléltet.

Az értekezés befejező része a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozásának egyes magyarországi kérdéseinek tárgyalását tartalmazza. Nincs mód ugyanakkor e disszertáció

adta keretek között más regionális bíróságok joggyakorlatának részletes elemzésére, valamint a véleménynyilvánítás szabadságának az európai integráció keretén belüli védelmének tárgyalására sem. Az Európai Unió alapszerződésai a közös értékek meghatározásakor az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglalt jogokra is utalnak, amelyek hiteles értelmezését a strasbourgi bíróság végzi. A Közösségnek az Egyezményhez való csatlakozása elutasítását és az Alapjogi Chartát is tartalmazó 2004. évi európai alkotmányszerződés-tervezet ratifikációjának jelenlegi állását szemlélve megállapítható, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata az emberi jogok európai védelmének hosszú ideig meghatározó eleme marad.

II.

A KUTATÁS MÓDSZEREI, FORRÁSAI

Az értekezés egyes részei eltérő kutatási módszereket és forrásokat igényeltek. Az első, a véleménynyilvánítás szabadságának jogelméleti-jogtörténeti fejlődését bemutató fejezet elkészítése során az alapvető elméleti munkák mellett a lehetőségekhez mérten az eredeti források felkutatására és idézésére került sor. Franciaországi posztgraduális tanulmányaim és külföldi részképzéseim alkalmával lehetőségem nyílt kutatásra a németországi Albert-Ludwigs-Universität Freiburg jogi szakkönyvtárában, amelynek eredményeit az említett történeti fejezet elkészítésében használtam fel, emellett említésre méltó XVIII. századi forrásokat tanulmányozhattam a Debreceni Református Kollégium Könyvtárában. A fejezethez kapcsolódó történeti magyar joganyag forrásai jelentős részének idézését a Corpus Juris Hungarici digitális adatbázisa segítette.

Az értekezés jelentős része *soft law* jellegű szabályokat dolgoz fel, ennek következtében a kutatás – elsősorban az ENSZ joganyagát illetően – az eredeti dokumentumokon, az Emberi Jogi Bizottság angol vagy francia nyelvű, magyar nyelven jórészt még nem közreadott határozatain, valamint véleményein alapult, amelyeket a későbbi felhasználhatóság érdekében igyekeztem részletesen és a különösen fontos helyeken szó szerint is idézni. A véleménynyilvánítás szabadságának az Európa Tanács keretei között történő védelmét bemutató fejezet a disszertáció gerincét alkotja, amelynek forrásai igen széles körből erednek. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatát a Bíróság teljes terjedelmében adja közre angol vagy francia nyelven, korábban papír alapú, ma a világháló segítségével elérhető digitális formában, mindez vonatkozik az Európa Tanács nem bírói aktusainak közzétételére is. Az értekezés elkészítése során az Emberi Jogok Európai Bírósága 57 ítéletének, valamint 138 monográfiának illetve szakcikkeknek az elemzésére, feldolgozására került sor.

Az értekezés elkészítését jelentős mértékben lendítette előre, hogy 1998-óta többször is lehetőségem nyílt kelet-franciaországi könyvtárakban való kutatásra, így 2005 nyaráig alkalmam volt a Nancy 2 Egyetem könyvtára, a strasbourgi Robert Schuman Egyetem posztgraduális kutatói könyvtára (Bibliothèque de Recherche Juridique), valamint a strasbourgi Nemzetközi Emberi Jogi Intézet (Institut International des Droits de l'Homme / International Institute of Human Rights) könyvtára anyagainak tanulmányozására és felhasználására, amely elsősorban a nemzetközi emberi jogi folyóiratok terén nyújtott nélkülözhetetlen forrásanyagot.

A kutatás a nemzetközi dokumentumok, – elsősorban az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletei – ezeken keresztül a joggyakorlat fejlődésének elemzésére épült, amelynek során számos forrásértékű ítélet és dokumentum került részletes bemutatásra. Ezek között említhető az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének és Miniszteri Bizottságának, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet Médiaszabadságmegbízottjának számos ajánlása, amelyek ajánlási erejükénél fogva befolyást gyakorolnak az európai államok jogalkalmazására és jogalkotására, egyben (a strasbourgi ítéletekkel együtt) kijelölik a véleménynyilvánítás szabadságának határait, a korlátozás jogszerűségének XXI. századi európai irányvonalát.

A disszertáció utolsó fejezete a strasbourgi esetjog fényében mutatja be a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos magyar joggyakorlat olyan lényeges kérdéseit, amelyekre a Bíróság ítélkezési gyakorlata segítségével adekvát válasz adható. Az összehasonlító elemzés eredménye azt mutatja, hogy a magyar hatóságok, illetve az igazságszolgáltatás bátoritanul alkalmazza a rendelkezésére álló eszközöket, főként az Alkotmánybíróság ítéleteiben jelenik meg az Egyezmény egyetlen hiteles értelmezését adó strasbourgi Bíróság esetjoga. Mindez talán a kontinentális jogrendszeren felnőtt jogásznemzedékeknek a Bíróság angolszász esetjogi, precedensjogi szemléletétől való idegenkedése következménye lehet.

III.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI ÉS A HASZNOSÍTÁS LEHETŐSÉGEI

Az értekezésben részletesen kidolgozott és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteivel, az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága és Parlamenti Közgyűlése ajánlásaival valamint az ENSZ és az EBESZ egyes szerveinek döntéseivel és ajánlásaival, illetve a tudományág mértékadó szerzőinek elméleteivel alátámasztott megállapítások röviden az alábbiakban foglalhatók össze:

1. A véleménynyilvánítás szabadságának igénye az ókortól kezdve jelen van a jogelméleti-jogfilozófiai gondolkodásban, az állami alkotmányokban történő szélesebb körű elismerést azonban csupán a felvilágosodást követően nyert, az állami beavatkozás kereteit kezdetben a büntetőjog, illetve a sajtójog tartalmazta.

2. A véleménynyilvánítás szabadságának kodifikációját illetően megállapítható, hogy a XIX. század folyamán az előzetes cenzúrát felváltotta a sajtószabadság büntetőjogi védelme, amely nem a közlést megelőzően, hanem a megjelenést követően biztosít védelmet a sértő, rágalmozó vagy becsületsértő megfogalmazásokkal szemben. A korlátozások ezen túl nem a cenzori hivatalokban, hanem a sajtóról szóló, illetve büntető jogszabályokban kaptak helyet. A véleménynyilvánítás korlátozásának kérdése tehát kikerült a végrehajtó hatalom „kézi vezérlése alól” amely a különböző államokban hasonló szellemiségű szabályozás bevezetését eredményezte. A megengedett korlátozások köre azonban nem volt állandó, a diktatúrák, totalitáriánus társadalmi rendszerek, háborús helyzetek általában a véleménynyilvánítás szabadságának szigorú korlátok közé szorítását eredményezték, immáron jogszabályi keretek között...

3. A jogok és kötelezettségek forrásai ugyanakkor a XX. században a nemzetközi jogban is megjelentek, amelynek szerződési és szokásjogi érvényű szabályai az egyes jogrendszerek (monista vagy dualista) sajátosságainak megfelelően a nemzeti jogokban

közvetlenül vagy közvetetten érvényesülnek. A szabályozás legfontosabb elemei univerzális szinten az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, regionális szinten az Emberi Jogok Európai Egyezménye.

4. A véleménynyilvánítás szabadsága tehát nem abszolút jellegű jog, az egyezmények kivételes esetben tartalmaznak lehetőséget korlátozásukra, jogállami keretek között általában szűk körben. A véleménynyilvánítás szabadsága korlátainak megállapítása és a szabadságjog érvényesítése, esetleges kikényszerítése terén az egyezmények kontrollmechanizmusát biztosító intézmények (bizottságok, bíróságok) döntései, véleményei az állami joggyakorlatra, valamint a jogalkotásra is hatással vannak.

5. A korlátozás problematikus lehet akkor, amikor a véleménynyilvánítás szabadsága más, hasonlóan magas szinten védett joggal kerül szembe, mint például a köz- és állambiztonság, vagy a közérkölc, illetve mások jogainak védelme. A jogok közötti konfliktus feloldására nincsenek minden államban egységesen kötelező szabályok, de az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága, valamint az Emberi Jogok Európai egyezményének kontrollmechanizmusát ellátó Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata egységesnek mondható a korlátozás határainak kijelölése terén.

6. A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása által felvetett kérdések közül kiemelendő az újságírók és a közszereplők szólásszabadsága, illetve a közszereplők bírálhatóságának problémája. A strasbourgi joggyakorlat szerint utóbbiak bírálhatósága szélesebb körű, mint a nem közszereplőké, ugyanakkor az EBESZ Médiaszabadság-megbízottja ajánlásaival ennél is messzebb megy, álláspontja szerint a hamis, illetve becsületsértő állítások közlése esetén a sértettnek kellene bizonyítania, hogy az újságíró elmulasztotta közlései igazságtartalmának ellenőrzését.

7. A sajtó tényfeltáró tevékenysége közben gyakran kerül konfliktusba nem csupán a politikusokkal, de az állami szervek képviselőivel is, amelyek a véleménynyilvánítás

szabadságának korlátozhatósága mellett érvelnek. Az Emberi Jogok Európai Bírósága megerősítette, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága nem korlátlan, konstans joggyakorlata választ ad a felmerülő kérdésekre.

8. A korlátozás jogszerűségének kérdése mellett felmerül a strasbourgi Bíróság ítéleteinek az Egyezmény tagállamai belső jogában való érvényesülésének kérdése. Az államok ugyanis formálisan az Egyezmény betartására vállaltak kötelezettséget, de az Egyezmény hiteles értelmezését végző Bíróság ítéleteiben elvi érveléssel kimondottakat sem a jogalkalmazó sem a jogalkotó nem hagyhatja figyelmen kívül. Az Alkotmánybíróság 18/2004. sz. határozatában kifejtettek megerősítik a fenti megállapítást.

9. Az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlata egyértelmű szabályokat állít fel a rágalmazási ügyek elbírálásának kapcsán, különösképpen ami a tényállítás és a véleménynyilvánítás elhatárolását, és büntetésének lehetőségét illeti. Amíg az előbbi bizonyítható, utóbbi bizonyítására, következésképpen büntetésére sincs lehetőség. Az állam ugyanakkor szélsőséges esetekben beavatkozhat a véleménynyilvánítás szabadságába, azokban az esetekben is, amelyek megítélése esetleg olyan jogon kívül eső magatartási szabályok megállapítását feltételezi, mint a közérkölc. A Bíróság joggyakorlata a belső bíróságokat önmagánál illetékesebbnek tartja e szabályok alkalmazására, ugyanis ezek térben és időben változóak, egységes fogalmukat lehetetlen meghatározni, ám mindezek ellenére létüket nem kérdőjelezi meg.

10. Az értekezés az ítéletek részletes elemzésével egyrészt a Bíróság joggyakorlatának árnyalt, a részletekre is figyelmet fordító bemutatását kívánta elérni, ugyanis a konstans joggyakorlat az interpretációkon keresztül tudományos igényességgel nem ismerhető meg, másrészt szó szerinti idézeteivel pontos, jogilag is értelmezhető választ kívánt adni a felmerülő kérdésekre.

A kutatás eredményeinek hasznosulása a következőkben foglalható össze:

1. A fentiekből következően az értekezés hasznosíthatóságára nézve megállapítható, hogy eligazítást nyújt a jogalkalmazó és a jogalkotó számára a magyar és a nemzetközi joggyakorlat kompatibilitását, az alkalmazandó szabályokat illetően.
2. Az értekezés eredményei felhasználásra és kerülnek és hasznosulnak a szerző által jegyzett: „*Bevezetés az Emberi Jogok európai Bíróságának Joggyakorlatába*” című kétféléves tantárgy oktatása során, valamint a „*Nemzetközi Jog*” előadásainak keretein belül is, különösen, ami a nemzetközi jog és az államon belüli jog viszonyát, illetve az emberi jogok elméletét és gyakorlatát illeti.
3. A disszertáció eredményeinek hasznosulását biztosítják a már megjelent magyar és idegen nyelvű publikációk, valamint a Magyarországon, Franciaországban, Lengyelországban és Csehországban megtartott előadások, amelyek a dolgozat tárgyköréhez tartoznak.

IV.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

1. Flachbarth Ernő gondolatainak időszerűsége a kisebbségvédelemben, az 1946. évi kisebbségvédelmi szerződéstervezet tükrében. In: SZABÓ Marcel (szerk.): *Emlékkönyv Flachbarth Ernő tiszteletére*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2003. 167-176. o.
2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága *Roemen és Schmit c. Luxemburg ügyben* hozott ítéletének összefoglalója. *Acta Humana*, 14. évf. 2003. évi 1-2. sz. 158-159.
3. A közerkölcs védelme mint a véleménynyilvánítás egyik nemzetközi jogi és alkotmányos korlátja. *Acta Humana*, 14. évf. 2003. 3. sz. 2003. október 48-65. o.
4. Az Emberi Jogok Európai Bírósága *Skalka c. Lengyelország ügyben* hozott ítéletének összefoglalója. *Acta Humana*, 14. évf. 2003. évi 3. sz. 126-127. p.
5. A véleménynyilvánítás szabadsága és a mai strasbourgi joggyakorlat In: STIPTA István (szerk.): *Doktoranduszok Fóruma" tanulmánykötet*. Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Doktori Iskola – Novotni Alapítvány Miskolc, 2004, 264-270. o.
6. Les effets de la deuxième guerre mondiale dans la jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sur la liberté d'expression In: KOVÁCS Péter (szerk.): *Historia ante portas - L'histoire en droit international / History in International Law*. Studia Iuris Gentium Miskolcensis, Tomus II. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 353-364. o.
7. A kisebbségvédelem, a véleménynyilvánítás szabadsága és a nemzetközi biztonság egyes összefüggései. *Acta Humana*, 15. évf. 2004. évi 2. sz. 49-59. o.

8. Protection of national minorities, international security and the freedom of expression. In: *Miskolc Journal of International Law*, Volume 2. (2005) No. 1. 32-42. o.

9. Rágalmazással kapcsolatos ügyek az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatában. *Magyar Jog*, 2005/2, 114-122. o.

PÁKOZDY CSABA

**LA LIBERTÉ D'EXPRESSION ET LE DROIT INTERNATIONAL
AU REGARD DE LA JURISPRUDENCE DE
LA COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME**

Thèse de doctorat (PhD)

MISKOLC
2006

I.

RESUME DE LA MISSION DE LA RECHERCHE, OBJECTIFS DE LA RECHERCHE

Dans le domaine des droits de l'homme, la liberté d'expression a une place particulière. Dès l'Antiquité, elle fait partie de la pensée philosophique et juridique. Si les conditions de sa limitation varient dans le temps et dans l'espace, aujourd'hui elle n'est possible, sous des conditions exceptionnelles, que dans le cadre de l'État du droit dans une sphère très restreinte. Cette liberté forme une partie indispensable des constitutions étatiques et des documents internationaux de la codification des droits de l'homme. Les différends concernant la liberté d'expression participent du contentieux fondé sur les conventions universelles ou régionales, lesquelles permettent un mécanisme de contrôle sur les États. Cette constatation est évidente en ce qui concerne la jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme, qui a fait l'objet d'un développement continu depuis sa création en 1959.

Après avoir passé en revue les racines historiques et théoriques de cette liberté, l'objectif de la thèse est d'examiner sa réglementation internationale, en présentant les documents non contractuels, plus particulièrement le système de protection des droits au sein du Conseil de l'Europe, et les éléments importants du droit hongrois. Dans la première partie, nous allons suivre la présence de la liberté d'expression dans la pensée du philosophe du droit, puis l'histoire de la limitation de cette liberté, et l'histoire universelle et hongroise de la censure. Dans cette même partie, je présente l'apparition de la liberté d'expression dans les constitutions étatiques, et plus particulièrement dans le système juridique hongrois dès le début du XIXe siècle, avec l'absolutisme des Habsbourg, le compromis et les deux guerres mondiales jusqu'à aujourd'hui. Après la deuxième guerre mondiale, au gré de son apparition dans les documents internationaux, la liberté d'expression est devenue partie du droit international. Avec la Déclaration universelle des droits de l'homme la réglementation est sortie de la sphère du droit

constitutionnel. Cette réglementation a un caractère différent sur le plan universel et régional.

La mise en oeuvre de la liberté d'expression – comme dans le cas des autres libertés – dépend fortement du respect des traités conclus, qui est assuré par des mécanismes de contrôle. L'efficacité du système européen n'est pas contestée. La réglementation universelle et régionale a des conséquences sur les systèmes juridiques des États, lesquels ne peuvent plus éviter de prendre en considération la jurisprudence des commission et cour des droits de l'homme, et leur intégration dans les systèmes juridiques internes. Suivant l'examen du *soft law* concernant la liberté d'expression, la thèse présente les problèmes de la mise en oeuvre de cette liberté, notamment lorsque sa limitation est réalisée sur le fondement de la morale, dont la définition est toujours ambiguë. Un autre problème correspond au droit à l'utilisation des langues minoritaires ou à la définition des limites de la critique par voie de la presse. Les solutions sont présentées avec la jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme. La thèse, grâce à l'interprétation de la jurisprudence, présente certains cas où la liberté d'expression (protégée par le droit international) entre en conflit avec des autres biens protégés par le droit ou avec le système juridique de l'État concerné. Un accent particulier est mis sur la jurisprudence concernant la diffamation ainsi que les libertés journalistiques, comme la définition de la limite entre les faits et l'opinion. Dans cette thèse, j'ai eu la possibilité de traiter la problématique de la question de l'utilisation des langues minoritaires et son lien avec la sécurité internationale, mis en évidence dans les affaires turques de la Cour Européenne des Droits de l'Homme.

La partie finale de la thèse traite les questions de la limitation de la liberté d'expression en Hongrie. Il n'était toutefois pas possible d'analyser la jurisprudence des différentes cours régionales ainsi que les questions sont soulevées par l'intégration européenne. Les traités fondamentaux de la Communauté font référence aux valeurs communes, qui sont définis par la Convention européenne des droits de l'homme. L'interprétation de cette convention est la tâche de la cour de Strasbourg. L'échec de la ratification du projet de

2004 d'une constitution européenne démontre que la jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme reste pour longtemps un élément déterminant de la protection européenne des droits de l'homme.

II.

METHODES ET SOURCES DE LA RECHERCHE

Les différentes parties de la thèse ont nécessité des méthodes et sources de recherche différentes. Au cours de la réalisation de la première partie concernant le développement théorique et historique de la liberté d'expression, j'ai utilisé les ressources générales théoriques et, si possible, des sources originales. Lors de mes études de 3e cycle en France et de mes séjours aux différents cours d'été, j'ai eu la possibilité de réaliser certaines recherches au sein de la bibliothèque juridique de l'Albert-Ludwigs-Universität à Freiburg en Allemagne, dont j'ai employé certains éléments dans la partie historique de la thèse. J'ai eu également la possibilité de consulter des sources intéressantes du XVIIIe Siècle à la bibliothèque du Collège Réformé (Protestant) de Debrecen. Les sources de la législation historique hongroise sont cités de base de données digitales du Corpus Juris Hungarici.

Une grande partie de la thèse traite des règles de type *soft law*. Par suite, la recherche – spécialement concernant les documents de l'ONU – a été fondée sur des documents originaux, sur les opinions en langue française et anglaise dont la plupart n'était pas encore traduit en hongrois. Les documents mentionnés sont cités mot pour mot, en vue de leur emploi ultérieur. La partie du travail présentant la liberté d'expression au sein du Conseil de l'Europe forme la colonne vertébrale de la thèse, dont les sources sont hétérogènes. La jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme et les documents non jurisprudentiels du Conseil de l'Europe sont publiés par la Cour en anglais ou en français, originellement à partir de documents papiers et aujourd'hui également accessibles sous forme digitale par l'Internet. Au cours de mon travail, j'ai eu l'occasion de traiter 57 arrêts de la Cour, et 138 monographies et articles.

Entre 1998 et l'été de 2005, et pendant la réalisation de la présente thèse j'ai exploité les ressources de certains bibliothèques de l'est de la France, comme la Bibliothèque de la

Faculté de Droit de l'Université Nancy2, la Bibliothèque de Recherche Juridique de l'Université Robert Schuman de Strasbourg et celle de l'Institut International des Droits de l'Homme, laquelle m'a offert une très riche et indispensable variété de revues internationales dans le domaine des droits de l'homme

La recherche a été basée sur l'interprétation des documents internationaux, sur les arrêts de la Cour Européenne des Droits de l'Homme et sur la présentation du développement de la jurisprudence de la Cour. Ont été présentés, entre autres, certaines recommandations de l'Assemblée Parlementaire du Conseil de l'Europe et du Comité des Ministres, ainsi que les recommandations du Représentant pour la liberté des médias de l'OSCE. Les instruments de ces institutions influencent la jurisprudence et la législation des États européens, en marquant les limites et les directions légales de la limitation la liberté d'expression au XXIe Siècle.

La dernière partie de la thèse présente certains éléments de la jurisprudence hongroise à la lumière de la jurisprudence de Strasbourg, et tend à donner des réponses adéquates sur les problèmes soulevés. Le résultat de l'analyse comparative montre que les autorités hongroises appliquent timidement les instruments qui sont mis à leur disposition. La jurisprudence de Strasbourg est présentée presque uniquement à travers les décisions de la Cour constitutionnelle et peut être la conséquence de la soumission des juristes hongrois au regard de la méthode anglo-saxonne appliquée par la Cour européenne des Droits de l'Homme.

III.

LES RESULTATS DE LA RECHERCHE ET LES POSSIBILITES DE LA MISE EN OEUVRE

Au sein de la présente thèse, les constatations relatives à la Cour européenne des Droits de l'Homme, les recommandations de l'Assemblée Parlementaire du Conseil de l'Europe et le Comité des Ministres, les documents, recommandations ou décisions de certains organes de l'ONU et de l'OSCE, ainsi que les théories des auteurs importants peuvent être brièvement synthétisés de cette manière :

1. Le besoin de la liberté de l'expression est depuis l'Antiquité présent dans la pensée juridique et philosophique. Cependant sa reconnaissance au sein des constitutions apparaît après le Siècle des lumières. Le cadre de l'intervention de l'État était réglementé tout d'abord par le droit pénal, puis par le droit de la presse.

2. En ce qui concerne la codification de la liberté de l'expression nous pouvons constater qu'au cours du XIXe Siècle, la censure était relayée par la protection de la liberté de l'expression dans le droit pénal, lequel assure une protection a posteriori contre les déclarations qui heurtent, blessent ou diffament. Les limitations ne sont plus prononcées par les bureaux des censeurs, mais font partie des lois sur la presse ou dans les codes pénaux. Résultant de l'introduction d'une réglementation plus ou moins identique dans les différents pays, la réglementation de la limitation échappe au « contrôle à la main » du pouvoir exécutif. La portée des limitations n'était toutefois pas constante puisque dans les systèmes totalitaires, ou en situation de guerre cette liberté pouvait être réduite par la loi.

3. Au cours du XXe Siècle, les sources du droit et des responsabilités ont été développés le droit international : les règles coutumières ou conventionnelles pénètrent les différents systèmes juridiques internes, indépendamment de leur système moniste ou dualiste appliqué par chacun des Etats. Les principaux éléments de la réglementation se

trouvent au niveau universel - la Déclaration universelle des droits de l'Homme, le Pacte international relatif aux droits civiques et politiques - et au niveau régional avec la Convention européenne des droits de l'Homme.

4. La liberté de l'expression n'est pas un droit de caractère absolu puisque les instruments internationaux contiennent des possibilités de limitation de cette liberté, lesquelles doivent correspondre aux conditions rigoureuses d'un État de droit. Les décisions des institutions fondées sur le mécanisme de contrôle conventionnel, qui ont le droit de se prononcer sur la légalité des restrictions, exercent une influence considérable sur la jurisprudence et la législation des différents États.

5. La limitation peut être problématique quand la liberté de l'expression entre en conflit avec une autre liberté de même rang, comme par exemple la sécurité publique, la morale ou la protection des droits d'autrui. Il n'existe pas des règles universellement admises par tous les États pour résoudre le problème du conflit des droits ; mais la juridiction du Comité des droits de l'Homme, de l'ONU et de la Cour Européenne des droits de l'Homme peut être considérée comme constante au regard de la définition des limites de la restriction.

6. Entre autres questions soulevées dans le cadre de la limitation de la liberté de l'expression, la liberté d'expression des journalistes et des hommes politiques et la possibilité de critique à leur encontre est essentielle. Selon la jurisprudence de Strasbourg la possibilité de formuler des critiques à l'encontre des hommes politiques est plus large que pour les personnes « ordinaires ». Le Représentant pour la liberté des médias de l'OSCE va encore plus loin, car selon lui, en cas de diffamation, la personne outragée doit prouver la mauvaise foi et le manquement aux obligations de contrôle de la vérité par le journaliste.

7. La presse, en éclairant certains faits, entre souvent en conflit avec des hommes politiques et autres représentants de l'État, lesquels argumentent en faveur d'une plus

grande limitation de la liberté d'expression. La cour européenne des droits de l'Homme, sur el fondement d'une jurisprudence constante, a constaté que cette liberté n'était pas absolue.

8. A coté de la légalité de l'intervention des requérants, la question de l'application des résultats de la jurisprudence n'est pas moins appréciable. Les États reconnaissent formellement le respect de la Convention, tandis que les juridictions et législations étatiques ne peuvent pas négliger les principes dégagés par la Cour, comme cela a été confirmé par la Cour constitutionnelle hongroise dans la décision 18/2004.

9. La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'Homme a fixé des règles univoques concernant les affaires de diffamation, spécialement dans le domaine de la distinction entre opinions et constatation des faits. Si la deuxième peut être prouvée, la première ne peut l'être, ce don il résulte qu'elle ne peut pas être punie. L'État peut intervenir dans les cas et circonstances exceptionnels, même si la base de l'intervention reste la morale, laquelle est en dehors du droit. Selon la Cour, les juridictions internes sont mieux placées pour décider sur la morale, laquelle varie selon le temps et l'espace. Malgré sa définition ambiguë, la Cour ne conteste pas l'existence de la morale.

10. Avec l'aide de l'interprétation détaillée des arrêts de la Cour, cette thèse voulait donner une aspect foncée et précis de la jurisprudence de Strasbourg, puisqu'il n'est pas possible d'en avoir un image exacte par les sources secondaires. Le but était de donner des résultats détaillés et utilisables sur les questions susmentionnées.

Les possibilités de la mise en oeuvre de la recherche :

1. Conformément aux constatations susmentionnées, les résultats de la thèse confèrent une certaine aide pour l'orientation du juge comme du législateur, au regard de la compatibilité des juridictions hongroises et internationales et des règles applicables.
2. Les résultats de la thèse seront utilisés dans le cadre du cours « *Introduction dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'Homme* » dirigé par l'auteur, ainsi que dans le cadre des cours « *Droit international* » enseigné par l'auteur à la Faculté de Droit de l'Université de Miskolc, particulièrement en ce qui concerne la relation entre le droit international, le droit interne et les droits de l'homme.
3. Les publications en langue hongroise, française et anglaise en Hongrie, en France, en Pologne, en Tchéquie et les conférences tenues par l'auteur prouvent également la mise en oeuvre des résultats de son travail.

IV.

PUBLICATIONS DANS LE DOMAINE DU SUJET DE LA THESE

1. Flachbarth Ernő gondolatainak időszerűsége a kisebbségvédelemben, az 1946. évi kisebbségvédelmi szerződéstervezet tükrében. (*L'actualité des idées de FLACHBARTH Ernő au regard du projet de traité de 1946 sur les minorités nationales.*) In: SZABO Marcel (szerk.): *Emlékkönyv Flachbarth Ernő tiszteletére.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2003. 167-176.o.
2. Az Emberi Jogok Európai Bírósága *Roemen és Schmit c. Luxemburg* ügyben hozott ítéletének összefoglalója. (*Résumé de l'arrêt de la CEDH Roemen et Schmit c. Luxembourg*) *Acta Humana*, 14. évf. 2003. évi 1-2. sz. 158-159. o.
3. A közerkölcs védelme mint a véleménynyilvánítás egyik nemzetközi jogi és alkotmányos korlátja. (*La protection de la morale, comme limite de la liberté d'expression, réglée par le droit constitutionnel et international.*) *Acta Humana*, 14. évf. 2003. 3. sz. 2003. október 48-65. o.
4. Az Emberi Jogok Európai Bírósága *Skatka c. Lengyelország* ügyben hozott ítéletének összefoglalója. (*Résumé de l'arrêt de la CEDH Skatka c. Pologne.*) *Acta Humana*, 14. évf. 2003. évi 3. sz. 126-127. o.
5. A véleménynyilvánítás szabadsága és a mai strasbourgi joggyakorlat (*La liberté d'expression et la jurisprudence actuelle de Strasbourg.*) In: STIPTA István (szerk.): *Doktoranduszok Fóruma" tanulmánykötet.* Miskolci Egyetem ÁJK, Deák Ferenc Doktori Iskola – Novotni Alapítvány Miskolc, 2004, 264-270. o.
6. Les effets de la deuxième guerre mondiale dans la jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sur la liberté d'expression In: KOVACS Péter (szerk.):

Historia ante portas - L'histoire en droit international / History in International Law. Studia Iuris Gentium Miskolcensis, Tomus II. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 353-364. o.

7. A kisebbségvédelem, a véleménynyilvánítás szabadsága és a nemzetközi biztonság egyes összefüggései. (*Certains liaisons entre la protection des minorités, la liberté d'expression et la sécurité internationale.*) *Acta Humana*, 15. évf. 2004. évi 2. sz. 49-59. o.

8. Protection of national minorities, international security and the freedom of expression. In: *Miskolc Journal of International Law*, Volume 2. (2005) No. 1. 32-42. o.

9. Rágalmazással kapcsolatos ügyek az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatában. (*Affaires relatives à la diffamation devant la Cour européenne des droits de l'homme.*) *Magyar Jog*, 2005/2, 114-122. o.